

La participació catalana en la colonització

El nostre cinquè centenari

La tradició diu que els catalans tenim poc a veure amb Amèrica. És, només, una veritat a mitges.

1491-1991

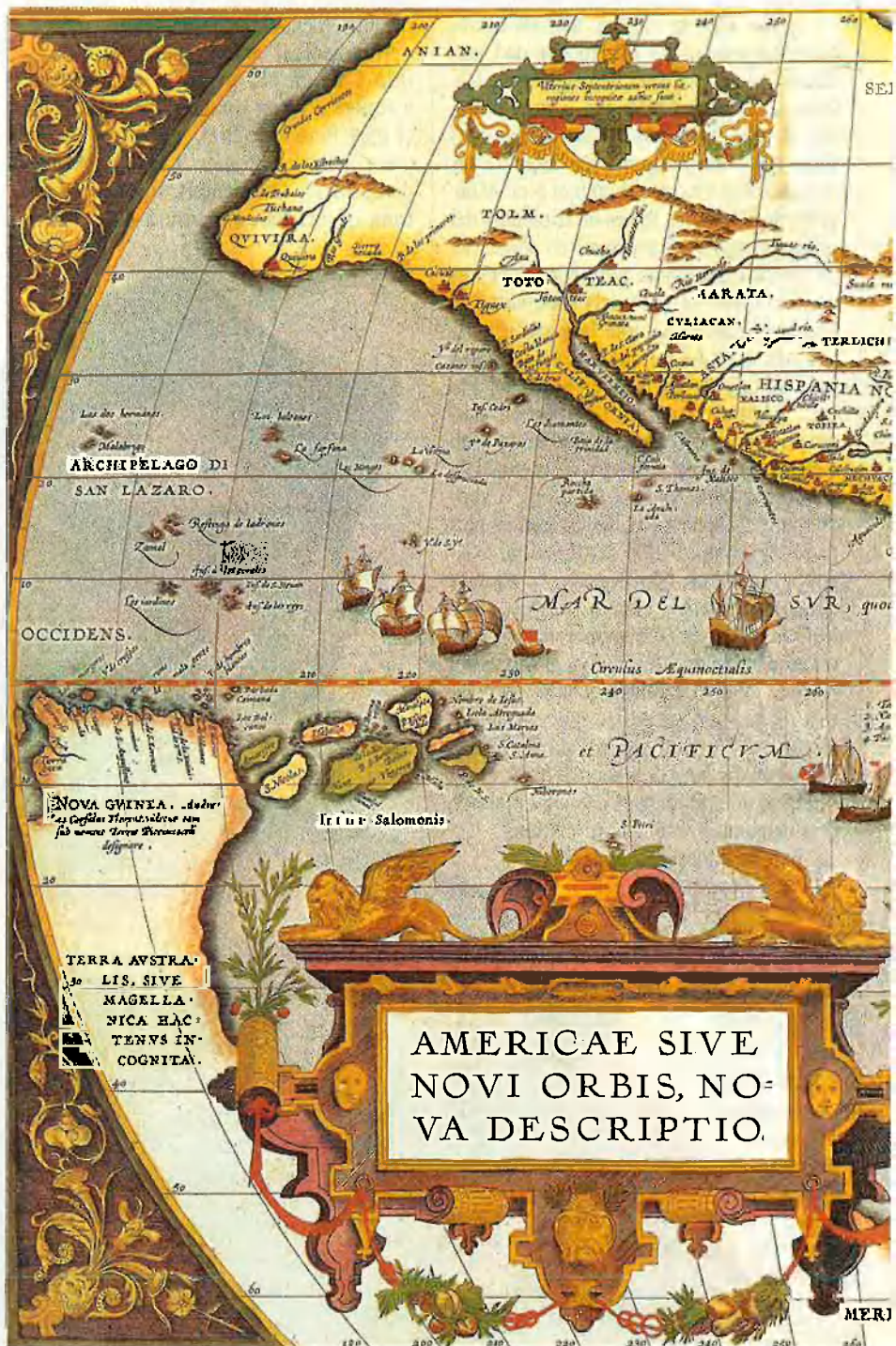

L'escriptor occità François Fontan ha elaborat un mapa particular de les cultures del món. Un atlas que, en el cas d'Amèrica, és especialment excitant. Mesclant po-

bladors indígenes i colons, l'autor retrata un continent curiosament barrejat. Així l'extrem sud resta en mans de croats i serbis. La Patagònia és gal·lesa, però la major part de l'Argentina i Xile són espanyoles. Espanyol és també l'Uruguai, però el Brasil queda dividit en diverses zones d'influència: els italians fins a Sao Paulo, els portuguesos d'ací en amunt, l'Amazònia ocupada per ges, bacongós, caribs, arawaks i guaranis. D'Iquique fins a Lima, Amèrica és aimarà. I d'ací a Guayaquil, quítxua. Els espanyols reapareixen en la zona entre Cali i Caracas, per a deixar pas, en el gran arc caribenc amb el Panamà inclòs, als kwas. Però la sorpresa salta en l'actual Costa Rica, que Fontan adjudica directament als catalans.

La tradició diu que els catalans participarem poc en la conquesta de les Amèriques. ¿És, doncs, una exageració la descripció que fa Fontan de Costa Rica? Ho és i no ho és. Costa Rica és un país on la tradició fa que els presidents coneguen el català. I això significa alguna cosa. Potser no que la població es pugui considerar catalana. Però segur que sí que hem de tenir per notable la influència dels catalans que hi anaren a viure.

Tot i mantenint la discussió oberta sobre la catalanitat o no de molts dels mariners de Colom (o fins i tot de Colom mateix) hi ha noms i dades de les primeres èpoques de la colonització que deixen poc espai al dubte. En els primers viatges hi va haver gent com Pere de Margarit o fra Bernat Boïl que arribaren a les costes del nou món parlant català. Després de la Nova Planta valencians,

mallorquins i ciutadans del Principat es van llançar a les darreres aventures americanes possibles. En 1769 Gaspar de Portolà inicià la conquesta de l'Alta Califòrnia, que a final d'aquell segle tenia un governador català en la persona de Pere Fages. L'epopeia de les missions franciscanes de Califòrnia, en una bona part regentades per catalans és ben coneguda. Una Companyia dels Voluntaris de Catalunya dugué el pes de la conquesta. Els vuit primers governadors de les missions californianes foren tots catalans, la majoria de Mallorca. També ho foren sis

dels comandants generals i quatre caps de presidi. Naturals del Priorat (com Joan Amorós) o de Bunyola (com Pere Cabot), de Gandesa (com Jaume Escudé) o de la Ribera Alta (com Josep de la Creu Espí) tots ells compartiren a Califòrnia una conquesta que arrabassava les terres als seus pobladors i transformava un continent d'una manera tan profunda com l'haja viscuda mai cap altre.

Fins i tot hi hagué una Nova Catalunya a Amèrica. La seua resta més evident és el nom d'una ciutat, Barcelona, actualment capital de l'estat veneçolà d'Anzoàtegui.

Aquesta Nova Barcelona –que així fou coneguda en ser fundada en 12 de febrer de 1638– era destinada a ser la capital d'una Nova Catalunya que Joan Orpí volia establir a les ribes del riu Neveri. Orpí era un home de Piera, a l'Anoia, que embarcà en una data indeterminada cap a Amèrica, refugiat sota el fals nom de Gregorio Izquierdo. Al cap d'uns anys reapareix en el que havia de ser Venèuela, convertit en tinent de governador. Orpí rebé després l'encàrrec de conquerir la província dels cumanagots i a tal efecte fou ascendit a governador. Un cop aconseguit, amb grans dificultats, el seu propòsit, hagué de renunciar per ordres superiors a establir una colònia permanent. Desencisat, tornà a Piera on vengué l'herència familiar per tornar de nou a Amèrica. Quan ho aconseguí només necessità cinc mesos per a conquerir uns territoris indígenes sobre els quals volia aixecar la Nova Catalunya. Al remat, tingué una vida efímera i a penes sí sobrevisque a la seva mort.

Certament, el d'Orpí no és un dels episodis més impressionants de la colonització d'Amèrica. No cal exagerar tampoc. La colonització va ser una obra bàsicament castellana. Però tampoc no es pot pretendre que els catalans no hi hem tingut res a veure.

De vegades, fins i tot, Amèrica ha estat un continent ben pròxim. Especialment a final del segle XIX i a principi del XX molts catalans anaren a fer les Amèriques. Eren els indians i els refugiats. Ells i els seus fills van escriure pàgines importants. L'heroi de la independència cubana, José Martí, era del Grau de València. El més important president de Costa Rica en el segle XX, el socialdemòcrata Josep Figueres, s'expressava familiarment en català. Hi havia colònies de llengua catalana en les ciutats més importants del continent, com Buenos Aires, Santiago de Xile o Ciutat de Mèxic.

Fins i tot Franklin D. Roosevelt tenia catalans entre els seus amics més íntims. Eren els anys en què la Gran Enciclopèdia Soviètica comptava els catalans d'Amèrica i els estimava en més de 100.000. Entre nosaltres ningú no s'ha dedicat mai a filar tan prim, potser imbuïts encara de la sensació que, per al nostre país, Amèrica era una desconeguda.

Vicent Partal

